

LEOPOLD MOSKWA, VALERY V. ROVNYY

ODPOWIEDZIALNOŚĆ UCZESTNIKÓW KORPORACYJNYCH ORGANIZACJI KOMERCYJNYCH W PRAWIE ROSYJSKIM

I. KORPORACYJNE ORGANIZACJE KOMERCYJNE I ICH UCZESTNICY

1. Kodeks cywilny Federacji Rosyjskiej (*Graždanskij Kodeks Rossijskoj Fiedieracji*¹ – dalej GK) *explicite* dzieli osoby prawne na **organizacje komercyjne** (*kommierczieskie organizacii*) i **niekomercyjne** (*niekommierczieskie organizacii*). Te pierwsze posiadają dwie podstawowe cechy: *primo*, głównym celem ich działalności jest wypracowanie zysku, *secundo*, osiągnięty zysk może być dzielony pomiędzy uczestników (art. 50 pkt 1 GK). Ponadto, organizacje komercyjne są wyposażone w uniwersalną zdolność prawną (*uniwersalnaia prawosposobnost*), tzn. mogą być podmiotami cywilnych praw i obowiązków niezbędnych do prowadzenia każdego rodzaju działalności, o ile nie jest on zakazany przez prawo. Od zasady uniwersalnej zdolności prawnej organizacji komercyjnych prawodawca rosyjski przewidział trzy wyjątki – na rzecz zdolności specjalnej – które dotyczą: wszystkich przedsiębiorstw unitarnych, niektórych innych organizacji komercyjnych, których zdolność prawną ogranicza prawo (np. banki i zakłady ubezpieczeń) i wreszcie niektórych innych organizacji komercyjnych, których zdolność prawną jest ograniczona na życzenie założycieli (zob. art. 49 pkt 1, art. 52 pkt 2 GK).

Kodeks cywilny FR wymienia (i jest to wyliczenie wyczerpujące) następujące rodzaje organizacji komercyjnych (zob. art. 50 pkt 2):

a) **spółki osobowe** (*choziajstwiennnye towariszcziestwa*), do których zalicza się **spółki jawne** (*połnyie towariszcziestwa*) i **spółki komandytowe** (*towariszcziestwa na wierie, kommanditnyie towariszcziestwa, kommandity*),

b) **spółki kapitałowe** (*choziajstwiennnye obszcziestwa*), wśród których wyróżnia się **spółki z ograniczoną odpowiedzialnością** (*obszcziestwa s ogranicziennoj otvietstwiennosti*), **spółki z uzupełniającą odpowiedzialnością** (*obszcziestwa s dopołnitelnoj otvietstwiennosti*) i **spółki akcyjne**

¹ Jego tytuł 4 „Osoby prawne” wszedł w życie 1 stycznia 1995 r.; zob. Kodeks cywilny Federacji Rosyjskiej, część pierwsza z 30 listopada 1994 r., Nr 51-FZ ze zm. (Sobranie Zakonodatelstwa RF (SZ RF) z 1994 r., nr 32, st. 3301 i 3302).

(*akcioniernyie obszcziestwa*); te ostatnie dzieli się dodatkowo na **otwarte** (*otkrytyie*) i **zamknięte** (*zakrytyie*),

c) **spółdzielnie produkcyjne** (*proizvodstwiennyye koopieratiivy*),

d) **przedsiębiorstwa unitarne** (*unitarnyye priedpriiatiia*), do których należą **państwowe przedsiębiorstwa unitarne** (*gosudarstwiennyye unitarnyye priedpriiatiia*) i **municipalne przedsiębiorstwa unitarne** (*municipalnyie unitarnyye priedpriiatiia*).

Korporacyjny charakter mają jednostki przywołane w pkt a) – c) i tylko one będą przedmiotem dalszych rozważań. Zarówno sama konstrukcja przedsiębiorstw unitarnych, jak też zasady odpowiedzialności za ich zobowiązania są na tyle specyficzne (trudno tu znaleźć wspólny mianownik z innymi organizacjami komercyjnymi), że wymagają odrębnego omówienia.

2. Prawo rosyjskie formułuje szereg reguł odnoszących się do uczestnictwa w korporacyjnych organizacjach komercyjnych. Zgodnie z najważniejszymi z nich:

a) wspólnikami w spółkach jawnych i komplementariuszami w spółkach komandytowych mogą i powinni być wyłącznie indywidualni przedsiębiorcy i (lub) organizacje komercyjne (art. 66 pkt 4 ust. 1 GK); dana osoba może być wspólnikiem w jednej tylko spółce jawnej (art. 69 pkt 2 GK) i komplementariuszem w jednej tylko spółce komandytovej (art. 82 pkt 3 ust. 1 GK); z zapisów art. 69 pkt 2 i art. 82 pkt 3 GK wyprowadza się dalszy jeszcze wniosek – status wspólnika prowadzącego działalność gospodarczą w imieniu spółki (wspólnika jawnego, komplementariusza) można uzyskać w jednej tylko spółce osobowej;

b) wspólnikami w spółkach kapitałowych i komandytariuszami w spółkach komandytowych mogą być obywatele i osoby prawne; organy państwowe i organy miejscowego samorządu nie mogą występować jako wspólnicy w spółkach kapitałowych i komandytariusze w spółkach komandytowych, chyba że ustawa stanowi inaczej; zakłady finansowane przez swoich właścicieli (*finansiruiemyie sobstwiennnikami uczzrieždieniia*) mogą być wspólnikami spółek kapitałowych i komandytariuszami za zgodą właściciela, chyba że ustawa stanowi inaczej; ustawa może wyłączyć lub ograniczyć udział poszczególnych kategorii obywateli w spółkach osobowych i kapitałowych, z wyłączeniem otwartych spółek akcyjnych (art. 66 pkt 4 ust. 2-5 GK); uczestnikiem jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i jednoosobowej spółki z uzupełniającą odpowiedzialnością nie może być inna jednoosobowa spółka kapitałowa (por. art. 88 pkt 2 GK i tenże przepis w zw. z art. 95 pkt 3 GK); to ostatnie ograniczenie, mające charakter imperatywny w odniesieniu do spółek z o.o. i spółek z uzupełniającą odpowiedzialnością (dalej u.o.), dotyczy także spółek akcyjnych, chyba że ustawa stanowi inaczej (por. nową redakcję art. 98 pkt 6 ust. 2 GK);

c) spółdzielnia produkcyjna stanowi dobrowolne zrzeszenie obywateli, z tym, że ustawa i dokumenty założycielskie mogą dopuszczać do udziału w działalności spółdzielni także osoby prawne (por. art. 107 pkt 1 GK).

II. ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA ZOBOWIĄZANIA KORPORACYJNYCH ORGANIZACJI KOMERCYJNYCH W OGÓLNOŚCI

1. Ogólne zasady dotyczące odpowiedzialności za zobowiązania korporacyjnych organizacji komercyjnych zawarł prawodawca w art. 56 pkt 1 i 3 GK (przepis ten dotyczy osób prawnych w ogóle) oraz w art. 105 pkt 2 GK (przepis ten odnosi się wyłącznie do córczynych spółek kapitałowych). Zgodnie z nimi:

a) osoba prawna odpowiada za własne zobowiązania całym swoim majątkiem (art. 56 pkt 1 GK);

b) założyciel (uczestnik) osoby prawnej bądź właściciel jej majątku nie odpowiada za zobowiązania osoby prawnej, a osoba prawna nie odpowiada za zobowiązania założycieli (uczestników) bądź właściciela, za wyjątkiem przypadków przewidzianych w Kodeksie cywilnym lub dokumentach założycielskich osoby prawnej (art. 56 pkt 3 ust. 1 GK)²;

c) spółka-matka [*osnownoie obszcziestwo (towariszcziestwo)*], która ma prawo do wydawania spółce-córce (*docziernienie choziajstwiennnoie obszcziestwo*), w tym na podstawie zawartej z nią umowy, obowiązujących ją instrukcji, odpowiada solidarnie ze spółką-córką za czynności dokonane przez tą ostatnią w wykonaniu takich instrukcji (art. 105 pkt 2 ust. 2 GK)³.

2. Już wstępna interpretacja przywołanych wyżej zasad ogólnych oraz przypadków (postanowień), o których traktuje art. 56 pkt 3 ust. 1 *in fine* GK, prowadzi do wniosku, że w miarę pełna charakterystyka odpowiedzialności uczestników korporacyjnych organizacji komercyjnych za zobowiązania tych organizacji wymaga zwrócenia uwagi na trzy rodzaje reguł, a mianowicie:

a) na reguły podstawowe, co do zasady rozstrzygające kwestię odpowiedzialności uczestników danej organizacji komercyjnej za jej zobowiązania;

b) na reguły traktujące o odpowiedzialności uczestników w granicach niewniesionego wkładu;

c) na reguły dotyczące odpowiedzialności spółek-matek za zobowiązania spółek-córek.

III. REGUŁY PODSTAWOWE

1. Odpowiedzialność współnika za zobowiązania spółki jawnej⁴

Spółka jawna jako osoba prawna wyposażona we własny majątek (art. 48 pkt 2 ust. 2, art. 66 pkt 1 ust. 1 GK) odpowiada nieograniczenie

² Już szczególnej sytuacji dotyczy art. 56 pkt 3 ust. 2 GK, zgodnie z którym, jeżeli niewypłacalność (bankructwo) osoby prawnej została spowodowana przez jej założycieli (uczestników), właściciela majątku lub inne osoby, które mają prawo do wydawania tej osobie prawnej obowiązujących ją instrukcji bądź w inny sposób mogą określać jej działania, wówczas osoby te, w przypadku, gdy majątek osoby prawnej okaże się niewystarczający, mogą ponosić subsydiarną odpowiedzialność za jej zobowiązania.

³ Już szczególnej sytuacji dotyczy art. 105 pkt 2 ust. 3 GK, zgodnie z którym w przypadku niewypłacalności spółki-córki z winy spółki-matki, ta druga ponosi subsydiarną odpowiedzialność za długi tej pierwszej.

⁴ Definicję legalną spółki jawnej zamieścił prawodawca rosyjski w art. 69 pkt 1 GK. Zgodnie z tym przepisem, spółką jawną jest spółka osobowa, której wspólnicy (*połnyie towariszczii*), na mocy zawartej między nimi umowy, prowadzą działalność gospodarczą w imieniu spółki i odpowiadają za jej zobowiązania swoim majątkiem.

za zobowiązania zaciągnięte w związku z jej działalnością. Ponadto, za zobowiązania spółki odpowiada każdy wspólnik całym swoim majątkiem osobistym. Charakter odpowiedzialności wspólnika określają przede wszystkim art. 69 pkt 1 *in fine*, art. 75 pkt 1 i art. 75 pkt 3 GK.

a) Nie ulega wątpliwości, że odpowiedzialność wspólnika spółki jawnej za jej zobowiązania **jest refleksem jego uprawnień w spółce** (niemiecka zasada *Gleichgewicht zwischen Herrschaft und Haftung*). Jest to odpowiedzialność szeroka, jako że każdy wspólnik prowadzi działalność gospodarczą w imieniu spółki (zob. art. 69 pkt 1 GK), ma prawo występować w jej imieniu (art. 72 pkt 1 ust. 1 *in princ.* GK) oraz uczestniczyć w kierowaniu jej sprawami (art. 67 pkt 1 ust. 2 GK, por także art. 73 pkt 1 GK).

b) Zgodnie z art. 75 pkt 1 GK: „Wspólnicy spółki jawnej [...] ponoszą **subsydiarną** (podkr. L.M. i V.V.R.) odpowiedzialność swoim majątkiem za zobowiązania spółki”. Istota subsydiarnej odpowiedzialności wspólnika sprowadza się do tego, że odpowiada on dopiero wówczas, gdy majątek spółki okaże się niewystarczający. Ponieważ Kodeks cywilny FR nie zawiera szczególnych reguł dotyczących subsydiarnej odpowiedzialności wspólnika, przy ocenie sytuacji należy mieć na względzie ogólne przepisy o subsydiarności zawarte w art. 399. Zgodnie z nimi, wierzyciel spółki powinien w pierwszej kolejności domagać się od niej samej spełnienia świadczenia. Jeżeli spółka odmówi spełnienia świadczenia albo wierzyciel nie otrzyma od niej odpowiedzi w rozsądnym terminie, wówczas może on skierować roszczenie do wspólników. Wierzyciel nie może jednak domagać się zaspokojenia z majątków wspólników, jeżeli zaspokojenie da się osiągnąć poprzez potrącenie z wierzytelności spółki albo na drodze *biesspornego* ściągnięcia środków ze spółki.

c) Każdy wspólnik odpowiada **solidarnie** z pozostałymi wspólnikami (w myśl bowiem art. 75 pkt 1 GK „Wspólnicy [...] solidarnie ponoszą [...] odpowiedzialność...”). O treści solidarnej odpowiedzialności wspólników przesadzają ogólne reguły zawarte w art. 323 i 325 GK. Zgodnie z nimi, wierzyciel ma prawo domagać się spełnienia całości lub części świadczenia zarówno od wszystkich dłużników łącznie, jak i każdego z nich z osobna. Wierzyciel, który nie został zaspokojony w całości przez jednego z dłużników solidarnych, może żądać reszty świadczenia od pozostałych dłużników. Aż do pełnego wykonania zobowiązania wszyscy dłużnicy solidarni pozostają zobowiązani. Zaspokojenie wierzyciela przez któregokolwiek z dłużników solidarnych skutkuje wygaśnięciem zobowiązania i zwalnia pozostałych, jednakże taki dłużnik może żądać w ramach regresu zwrotu od współdłużników.

d) Co prawda, ani w art. 69 pkt 1 *in fine* GK (wspólnicy spółki jawnej „odpowiadają za jej zobowiązania swoim majątkiem”), ani też w art. 75 pkt 1 GK („Wspólnicy spółki jawnej solidarnie ponoszą subsydiarną odpowiedzialność swoim majątkiem za zobowiązania spółki”) prawodawca rosyjski nie wskazuje *explicite* na nieograniczony charakter odpowiedzialności wspólnika, nie ma jednak wątpliwości, że ten ostatni odpowiada swoim majątkiem **bez ograniczenia**. W spółce jawnej tak musi być, jako że dopiero nieograniczona odpowiedzialność wspólnika daje gwarancję spełnienia jej zobowiązań.

e) Na **nieograniczalność** odpowiedzialności wspólnika wskazuje art. 75 pkt 3 GK. W świetle tego przepisu porozumienie między wspólnikami w kwestii

ograniczenia lub wyłączenia odpowiedzialności przewidzianej w art. 75 jest nieważne.

f) Istotne znaczenie mają dwa szczegółowe ustalenia zawarte w art. 75 pkt 2 GK. W myśl pierwszego z nich, wspólnik spółki jawnej niebędący jej założycielem odpowiada na równi z innymi wspólnikami za te zobowiązania, które powstały przed jego przystąpieniem do spółki (ust. 1). Zgodnie z ustaleniem drugim, wspólnik, który wystąpił ze spółki, odpowiada za jej zobowiązania powstałe do chwili jego wystąpienia na równi z pozostałymi wspólnikami w okresie dwóch lat od dnia zatwierdzenia sprawozdania z działalności spółki za rok, w którym doszło do wystąpienia (ust. 2). Termin określony w art. 75 pkt 2 ust. 2 jest skróconym terminem przedawnienia roszczenia (zob. art. 197 pkt 1 GK), przewidzianym dla specjalnego przypadku – wyznacza on mianowicie granice czasowe odpowiedzialności wspólnika występującego ze spółki wówczas, gdy ona sama funkcjonuje nadal z pozostałymi wspólnikami. W innych przypadkach (także, gdy w grę wchodzi solidarno-subsydiarna odpowiedzialność wspólników), o ile ustawa nie stanowi inaczej, roszczenia przedawniają się z upływem trzech lat. Jest to ogólny termin przedawnienia wynikający z art. 196 GK⁵.

2. Odpowiedzialność komplementariusza i komandytariusza za zobowiązania spółki komandytowej⁶

1. Już z definicji legalnej rosyjskiej spółki komandytowej wynika, że komplementariusze odpowiadają za zobowiązania spółki całym swoim majątkiem (art. 82 pkt 1 GK). Regułę tę uzupełnia kompleksowe – i najzupełniej jasne – postanowienie, w myśl którego chodzi tu o odpowiedzialność opartą na takich samych zasadach, jak odpowiedzialność wspólników spółki jawnej (art. 82 pkt 2 GK).

2. W przepisach art. 82-86 GK bezpośrednio dotyczących spółki komandytowej (podparagraf 3 paragrafu 2 tytułu 4, noszący nazwę „Spółka komandytowa”) brak jest postanowień ogólnych w kwestii odpowiedzialności komandytariuszy za zobowiązania spółki; prawodawca ograniczył się jedynie do stwierdzenia, że komandytariusze (*wkładcziki, kommanditisty*) „ponoszą ryzyko strat związanych z działalnością spółki do wysokości wniesionych przez nich wkładów” (zob. art. 82 pkt 1 GK), a ponadto „są zobowiązani wnieść wkład do kapitału wkładowego” (art. 85 pkt 1 zd. 1 GK). Takie ujęcie sprawy skłania do sformułowania dwóch spostrzeżeń.

⁵ Szerzej na temat odpowiedzialności wspólnika w rosyjskiej spółce jawnej zob. L. Moskwa, V. V. Rovnyy, *Połnoje towariszczestwo w sowremiennom polskom i rossijskom prawie (sravnitelnyj analiz)*, „Grazdanskoje Zakonodatelstwo” 24, 2006, s. 60-64; idem, *Spółka jawna w prawie Federacji Rosyjskiej na tle regulacji polskiej (cz. 2)*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2006, nr 11, s. 11-12 wraz z powołaną tam literaturą.

⁶ Jak wynika z art. 82 pkt 1 GK spółka komandytowa jest spółką osobową, w której – obok wspólników wykonujących w imieniu spółki działalność gospodarczą i odpowiadających za jej zobowiązania swoim majątkiem (komplementariuszy, *połnych towariszcziej*) – występuje jeden albo więcej wspólników (komandytariuszy, *wkładczikow, kommanditistow*) ponoszących ryzyko strat związanych z działalnością spółki tylko do wysokości wniesionych przez nich wkładów i niebiorących udziału w wykonywaniu przez spółkę działalności gospodarczej.

Po pierwsze, zgodnie z kodeksem, komandytariusze ponoszą ryzyko strat – nie zaś odpowiedzialność – do wysokości wniesionych przez nich wkładów, tzn. grozi im niebezpieczeństwo (możliwość, prawdopodobieństwo) utraty tego majątku, który przekazali do kapitału wkładowego spółki (nawiasem mówiąc, podobną formułę można znaleźć w art. 87 pkt 1 ust 1 i w art. 96 pkt 1 ust. 1 GK w odniesieniu do wspólników spółek kapitałowych). Rzecz jest dość oczywista, jeśli zważyć, że majątek, którym ryzykuje komandytariusz, jest przez niego przekazywany spółce komandytowej na własność w zamian za prawo członkostwa w niej (między komandytariuszem i spółką powstają więzy obligacyjne – por. art. 48 pkt 2 ust. 2, a także art. 85 pkt 2 GK). Skoro zatem komandytariusz, przekazawszy określony majątek spółce, nie jest już jego właścicielem, nie może on ponosić odpowiedzialności tym (cudzym) majątkiem (nieprzypadkowo, kiedy prawodawca mówi o odpowiedzialności komplementariuszy, wyraźnie odnosi ją do ich majątku – zob. art. 82 pkt 1 GK).

Po drugie, skoro (jak to wynika z cytowanego wcześniej art. 56 pkt 3 ust. 1 GK) uczestnik osoby prawnej nie odpowiada za jej zobowiązania i ustalenia tego nie modyfikuje – co do zasady – w stosunku do komandytariusza żaden przepis, należy przyjąć następującą regułę podstawową: komandytariusze nie odpowiadają za zobowiązania spółki, *ergo* wierzyciele tej ostatniej nie mogą kierować swoich roszczeń do majątków osobistych komandytariuszy.

Wyjątkowo komandytariusz odpowiada bez ograniczenia za zobowiązania spółki, wówczas, gdy jego nazwisko (nazwa) zostało wpisane do firmy spółki komandytowej⁷; reguła ta stanowi prostą konsekwencję brzmienia art. 82 pkt 4 ust. 2 GK, zgodnie z którym: „Jeżeli w firmie spółki komandytowej zamieszczono nazwisko komandytariusza, taki komandytariusz staje się komplementariuszem”. Cytowany przepis należy interpretować ściśle. Trzeba więc z jednej strony przyjąć, że proces transformacji komandytariusza w komplementariusza dokonuje się automatycznie (nie jest tu potrzebna dodatkowa zgoda komandytariusza), z drugiej zaś strony uznać, że ma on pełny wymiar. Komandytariusz staje się komplementariuszem w całej rozciągłości, a zatem zarówno jeśli chodzi o obowiązki (przejmuje zwłaszcza omawianą tu nieograniczoną odpowiedzialność za zobowiązania spółki), jak i prawa (w szczególności może *ex lege* reprezentować spółkę i prowadzić jej sprawę). U podstaw takiej regulacji leżą czytelne racje. Prawodawca chciał niewątpliwie chronić interesy wierzycieli spółki komandytowej (czy też, szerzej, interesy osób trzecich), dla których nazwiska (nazwy) zamieszczone w firmie wskazują na komplementariuszy⁸ (wspólników odpowiadających bez ograniczenia). Uwzględniono także interesy samych komandytariuszy skoro – w związku z wpisaniem ich nazwisk (nazw) do firmy spółki – mają oni odpowiadać bez

⁷ Drugi wyjątek na rzecz nieograniczonej odpowiedzialności komandytariusza wynika z art. 56 pkt 3 ust. 2 GK; zob. przypis 2.

⁸ W myśl bowiem art. 82 pkt 4 ust. 1 GK „Firma spółki komandytowej powinna zawierać nazwiska (nazwy) wszystkich komplementariuszy oraz słowa *towarzystwo na wierie* albo *kommanditnoie towarzystwo*, bądź nazwisko (nazwę) co najmniej jednego komplementariusza oraz dodatkowe oznaczenie „i kompania”, a także słowa *towarzystwo na wierie* albo *kommanditnoie towarzystwo*”.

ograniczenia, to słuszne jest, by tę „dolegliwość” zrekompensować przyznaniem symetrycznych praw⁹.

3. Problem odpowiedzialności udziałowca za zobowiązania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością¹⁰

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością odpowiada za własne zobowiązania całym swoim majątkiem i nie odpowiada za zobowiązania wspólników [zob. art. 56 pkt 1 GK i art. 3 pkt 1, 2 ustawy federalnej z 8 lutego 1998 r. o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością (dalej: ustawa o sp. z o.o.)¹¹]. Z kolei wspólnicy takiej spółki „nie odpowiadają za jej zobowiązania i ponoszą ryzyko strat związanych z jej działalnością tylko w granicach wartości wniesionych przez nich wkładów” (art. 87 pkt 1 ust. 1 GK i art. 2 pkt 1 ust. 1 ustawy o sp. z o.o.). W tym właśnie wyraża się istota spółki z ograniczoną odpowiedzialnością: odpowiedzialność za zobowiązania spółki obciąża wyłącznie jej majątek (aktywa) i nie obejmuje majątku wspólników¹².

4. Odpowiedzialność udziałowca za zobowiązania spółki z uzupełniającą odpowiedzialnością¹³

Spółka z uzupełniającą odpowiedzialnością odpowiada za własne zobowiązania całym swoim majątkiem (art. 56 pkt 1 GK). To klasyczne

⁹ W tej kwestii sformułowano jednak także odmienny pogląd. Zdaniem E. A. Suchanowa: „Specyfika spółki komandytowej wyraża się w tym, że włączenie do jej firmy nazwiska komandytariusza automatycznie prowadzi do przeobrażenia go w komplementariusza w sensie (podkr. L. M., V.V.R.) nieograniczonej i solidarnej odpowiedzialności jego majątkiem osobistym za długi spółki”; zob. E. A. Suchanow, w: *Komentarz do części pierwszej kodeksu RF dla przedsiębiorców*, red. T. Kuzniecow i T. Braginskiej, Moskwa 1995, s. 120. Szerzej na temat odpowiedzialności komandytariusza w rosyjskiej spółce komandytowej zob. L. Moskwa, V.V. Rovnyy, *Towarzystwo na wierze (komanditnoie towariszcziestwo) w sovremennom polskom i rossijskom prawie*, „Prawowiedzenie” 2006, nr 1 (264), s. 112-113; idem, *Kilka uwag w sprawie statusu komandytariusza w rosyjskiej spółce komandytowej (rozważania na tle regulacji polskiej)*, w: *Księga Jubileuszowa Profesora Tadeusza Smoczyńskiego*, Toruń 2008, s. 482-484 wraz z powołaną tam literaturą.

¹⁰ Definicję legalną spółki z ograniczoną odpowiedzialnością zamieścił prawodawca w art. 87 pkt 1 ust. 1 GK. Zgodnie z tym przepisem spółka z ograniczoną odpowiedzialnością jest spółką kapitałową utworzoną przez jedną albo więcej osób, której kapitał zakładowy dzieli się na udziały o wartości określonej w dokumentach założycielskich; wspólnicy takiej spółki nie odpowiadają za jej zobowiązania i ponoszą ryzyko strat związanych z jej działalnością tylko w granicach wartości wniesionych przez nich wkładów.

¹¹ SZ RF z 1998 r., nr 7, st. 785 ze zm.

¹² Z zastrzeżeniem wszakże przypadku określonego w art. 56 pkt 3 ust. 2 GK i art. 105 pkt 2 ust. 3 GK; zob. przypis 2 i 3.

¹³ Jak wynika z definicji legalnej, sformułowanej w art. 95 pkt 1 GK, spółką z uzupełniającą odpowiedzialnością jest utworzona przez jedną albo więcej osób spółka kapitałowa, której kapitał statutowy dzieli się na udziały o określonej w dokumentach założycielskich wysokości; uczestnicy spółki solidarnie ponoszą subsydiarną odpowiedzialność za jej zobowiązania swoim majątkiem do wysokości jednakowej dla wszystkich wielokrotności wartości ich wkładów, przy czym wielokrotność ta jest określona w dokumentach założycielskich spółki. W razie bankructwa jednego z uczestników jego odpowiedzialność za zobowiązania spółki rozkłada się między pozostałych uczestników proporcjonalnie do ich wkładów, o ile inne zasady rozkładu odpowiedzialności nie są przewidziane w dokumentach założycielskich spółki.

w przypadku osób prawnych rozwiązanie prawodawca wszakże zmodyfikował (czy też raczej dopełnił), wprowadzając w art. 95 pkt 1 GK zapis, zgodnie z którym „uczestnicy spółki solidarnie ponoszą subsydiarną odpowiedzialność za jej zobowiązania swoim majątkiem do wysokości jednakowej dla wszystkich wielokrotności wartości ich wkładów, przy czym wielokrotność ta jest określona w dokumentach założycielskich spółki”¹⁴. Powyższa regulacja przesądza o specyfice spółki z u.o. Pragnąc przybliżyć uzupełniającą odpowiedzialność wspólników, wypada zwrócić uwagę na kilka kwestii.

a) Inaczej niż ma to miejsce w spółce jawnej, odpowiedzialność wspólnika spółki z u.o. **pozostaje bez związku z rolą, jaka mu przypada w spółce** (z jego wpływem na sprawy spółki); spółka z u.o. działa bowiem przez swoje organy, a mianowicie: ogólne zgromadzenie wspólników, radę dyrektorów (radę nadzorczą), jednoosobowy organ wykonawczy (generalny dyrektor, prezydent i inni) albo jednoosobowy organ wykonawczy i kolegialny organ wykonawczy (zarząd, dyrekcja i inne) oraz komisję rewizyjną (rewidenta)¹⁵.

b) Odpowiedzialność wspólnika za zobowiązania spółki ma charakter **subsydiarny** (tj. uzupełniający) w stosunku do tej odpowiedzialności, którą ponosi sama spółka, będąca głównym dłużnikiem. Jest zatem tak, że wspólnik odpowiada dopiero wówczas, gdy sama spółka odpowiedzieć nie może (a to z uwagi na brak albo niedostatek majątku).

c) Jeżeli w spółce z u.o. występuje co najmniej dwóch wspólników, ich subsydiarna odpowiedzialność nosi **solidarny** charakter. Kwestia solidarności – z oczywistych względów – nie wchodzi w rachubę przy braku wielości osób po stronie zobowiązanej, tj. jeśli spółka z u.o. jest jednoosobowa (zob. art. 66 pkt 1 ust. 2 GK).

d) Wspólnicy spółki z u.o. odpowiadają w sposób **ograniczony**, to jest do wysokości jednakowej dla wszystkich wielokrotności wartości ich wkładów. Wielokrotność ta jest wyrażana wskaźnikiem odpowiedzialności (*koefficientom otwietstwiennosti*), który stanowi liczbę całkowitą (2; 3; 5 itd.) bądź ułamek (2,5; 3,3; 5,6 itd.). Wypada raz jeszcze podkreślić, że prawo wymaga, by omawiana tu wielokrotność była jednakowa dla wszystkich wspólników; niedopuszczalne jest zatem, by jeden wspólnik ponosił odpowiedzialność do wysokości 3-krotnej, drugi zaś 5-krotnej wartości swojego wkładu. Z powyższego wynika, że jeżeli wspólnicy wnieśli wkłady o jednakowej wartości, to ich odpowiedzialność będzie identyczna [np. jeżeli dwaj wspólnicy wnoszą wkłady po 1 mln rubli i wielokrotność (wskaźnik odpowiedzialności) wynosi 3, to uzupełniająca odpowiedzialność każdego z nich zamyka się kwotą 3 mln rubli (1 mln rubli $\times$ 3)], jeśli zaś ich wkłady mają różną wartość, to i odpowiedzialność będzie różna [np. jeśli jeden wspólnik wnosi wkład w wysokości 1 mln rubli, drugi zaś w wysokości 2 mln rubli i wielokrotność (wskaźnik odpowiedzialności) wynosi 3, to uzupełniająca odpowiedzialność pierwszego sięga 3 mln rubli (1 mln rubli $\times$ 3), a drugiego – 6 mln rubli (2 mln $\times$ 3)].

e) Wspólnicy spółki z u.o. odpowiadają tylko częścią swojego majątku osobistego. Zakres ich (ograniczonej) odpowiedzialności nie jest w sposób

¹⁴ Naturalnie nie należy zapominać o przypadku określonym w art. 56 pkt 3 ust. 2 GK i art. 105 pkt 2 ust. 3 GK; zob. przypis 2 i 3.

¹⁵ Niektóre z wymienionych organów mają charakter fakultatywny.

szczegółowy reglamentowany normatywnie – powinien być wyznaczony w dokumentach założycielskich. Oznacza to, że wspólnicy mogą w szczególności zmieniać (w dokumentach założycielskich) ze skutkiem wobec osób trzecich wskaźnik odpowiedzialności. Stosownie do zawartych w dokumentach założycielskich zapisów odnoszących się do wskaźnika odpowiedzialności spółka z u.o. może „przybliżać się” bądź to do spółki z o.o. (gdy wskaźnik jest bliski zeru), bądź to do spółki jawnej (gdy wskaźnik jest odpowiednio wysoki). Nie sposób jednak przyjąć pełnej dowolności przy ustalaniu wskaźnika odpowiedzialności, *ergo* odpowiedzialność wspólników jest tylko **częściowo modyfikowalna**. Z jednej strony, wskaźnik nie może być równy zeru. Odmienne postanowienie byłoby sprzeczne z naturą spółki z u.o. (jako że pozbawiałoby ją elementu wyróżniającego, a mianowicie uzupełniającej odpowiedzialności uczestników), a w konsekwencji trzeba by je uznać za nieważne (por. art. 75 pkt 3 GK). Z drugiej strony, wspólnicy nie mogą i nie powinni ponosić nieograniczonej odpowiedzialności za zobowiązania spółki. W przeciwnym razie stałaby się ona, bez uzasadnienia prawnego, „konkurencją” dla spółki jawnej.

f) Subsydiarna odpowiedzialność za zobowiązania spółki obciąża **wyłącznie osoby posiadające status wspólnika**. Jej początek jest związany z utworzeniem spółki (dla wspólników-założycieli) bądź wstąpieniem do niej (dla wspólników niebędących założycielami), koniec zaś z wystąpieniem ze spółki bądź jej ustaniem. Ujmując rzecz precyzyjnie, trzeba stwierdzić, że początek i koniec interesującej nas odpowiedzialności wyznaczają akty państwowej rejestracji: spółki z u.o., uzupełnień i wykreśleń w jej dokumentach założycielskich (związanych z wstąpieniami i wystąpieniami wspólników) oraz ustania spółki (zob. art. 51, art. 52 pkt 3, art. 63 pkt 8 GK). W tym kontekście pojawia się dodatkowe pytanie, a mianowicie, czy wspólnicy mogą (w dokumentach założycielskich) zmodyfikować – i to także ze skutkiem wobec osób trzecich – przedstawione zasady. Należy przyjąć, że takiej możliwości nie ma. Zakres dopuszczalnej ingerencji wspólników w sprawę ich własnej odpowiedzialności za zobowiązania spółki określa precyzyjnie art. 95 pkt 1 GK, a przepis ten w ogóle nie wspomina o początku i końcu przedmiotowej odpowiedzialności. Stosownie do art. 95 pkt 1, w dokumentach założycielskich spółki z u.o. wspólnicy są jedynie zobowiązani ustalić wysokość jednakowej dla wszystkich wspólników wielokrotności wartości ich wkładów (wskaźnik odpowiedzialności) i mogą określić specyficzny (inny niż proporcjonalny do ich wkładów) rozkład odpowiedzialności za zobowiązania spółki w razie bankructwa jednego z nich.

5. Problem odpowiedzialności akcjonariusza za zobowiązania spółki akcyjnej¹⁶

Niejako klasycznie uregulował prawodawca rosyjski kwestię odpowiedzialności za zobowiązania spółki akcyjnej. W jego ujęciu spółka ta odpowiada za

¹⁶ Definicję legalną spółki akcyjnej zamieścił prawodawca w art. 96 pkt 1 ust. 1 GK. Zgodnie z tym przepisem, spółka akcyjna jest spółką kapitałową, której kapitał zakładowy dzieli się na określoną liczbę akcji; wspólnicy takiej spółki (akcjonariusze) nie odpowiadają za jej zobowiązania i ponoszą ryzyko strat związanych z jej działalnością tylko w granicach wartości należących do nich akcji.

własne zobowiązania całym swoim majątkiem i nie odpowiada za zobowiązania akcjonariuszy [zob. art. 56 pkt 1 GK i art. 3 pkt 1, 2 ustawy federalnej z 26 grudnia 1995 r. o spółkach akcyjnych (dalej: ustawa o sp. akc.)¹⁷]. Z kolei „uczestnicy spółki akcyjnej (akcjonariusze) nie odpowiadają za jej zobowiązania i ponoszą ryzyko strat związanych z jej działalnością tylko w granicach wartości należących do nich akcji” (art. 96 pkt 1 ust. 1 GK i art. 2 pkt 1 ust. 2 ustawy o sp. akc.)¹⁸.

6. Odpowiedzialność członka spółdzielni produkcyjnej za jej zobowiązania

Nader interesująco przedstawia się zagadnienie odpowiedzialności członka spółdzielni produkcyjnej. Zgodnie z art. 107 pkt 2 GK: „Członkowie spółdzielni produkcyjnej odpowiadają za jej zobowiązania subsydiarnie w wysokości i na zasadach przewidzianych w ustawie o spółdzielniach produkcyjnych i statucie spółdzielni”¹⁹. Jest charakterystyczne, że ustawa federalna z 8 maja 1996 r. o spółdzielniach produkcyjnych²⁰ w istocie nie określa parametrów (wysokość, zasady), o których mowa wyżej, odsyłając w tym zakresie do zapisów statutu. W myśl bowiem art. 5 pkt 2 przywołanej ustawy, statut spółdzielni powinien zawierać postanowienia „o wysokości i o warunkach subsydiarnej odpowiedzialności członków spółdzielni za jej długi”²¹, stosownie zaś do art. 13 pkt 1 tego aktu – „subsidiarną odpowiedzialność członków spółdzielni za zobowiązania spółdzielni określają zasady przewidziane statutem spółdzielni”. *Summa summarum* odpowiedzialność członka spółdzielni:

a) **stanowi w jakimś stopniu refleks jego aktywności** (praca osobista) i wpływu na sprawy spółdzielni (zob. zwłaszcza art. 107 pkt 1 zd. 1 GK);

b) jest **subsidiarna** wobec pierwotnej odpowiedzialności samej spółdzielni, na co wyraźnie wskazuje art. 107 pkt 2 *in princ.* i art. 108 pkt 2 GK, a nadto cytowane przepisy ustawy o spółdzielniach produkcyjnych;

c) ma charakter **podzielny**, chyba że statut przewiduje odpowiedzialność solidarną członków spółdzielni; w prawie rosyjskim solidarność dłużników nie jest zasadą, lecz wyjątkiem (zob. art. 321 i art. 322 GK) – zobowiązanie jest solidarne, jeśli to wynika z umowy lub przepisów prawa; w szczególności z solidarnością mamy do czynienia przy niepodzielności przedmiotu zobowiązania (art. 322 pkt 1 GK) oraz w zobowiązaniu związanym z działalnością gospodarczą dłużników (art. 322 pkt 2 GK); te ostatnie wyjątki nie wchodzą jednak w grę w kontekście odpowiedzialności członków spółdzielni (a to: po pierwsze, ze względu na pieniężny zawsze charakter przedmiotowej odpowiedzialności, po drugie, z uwagi na fakt, że członkowie spółdzielni nie prowadzą działalności gospodarczej w jej imieniu);

¹⁷ SZ RF z 1996 r. nr 1, st. 1 ze zm.

¹⁸ Z zastrzeżeniem wszakże przypadku określonego w art. 56 pkt 3 ust. 2 GK i art. 105 pkt 2 ust. 3 GK. Zob. ponadto art. 3 pkt 3 ust. 2 ustawy o sp. akc.

¹⁹ Naturalnie nie należy zapominać o przypadku określonym w art. 56 pkt 3 ust. 2 GK; zob. przypis 2.

²⁰ SZ RF z 1996 r., nr 20, st. 2321 ze zm.

²¹ Zob. także art. 108 pkt 2 GK.

d) jest **ograniczona** co do wysokości²², przy czym o jej zakresie może przesądzać wskaźnik odpowiedzialności; w takim przypadku w statucie może być ustalony jeden taki sam wskaźnik dla każdego członka, jak i (w braku odmiennych postanowień ustawy) wskaźniki w różnej wysokości, indywidualnie określone w stosunku do każdego z członków;

e) jest **w wysokim stopniu modyfikowalna**, co oznacza, że członkowie spółdzielni mogą (w statucie) ze skutkiem wobec osób trzecich zmieniać niemal wszystkie (poza subsydiarnością) jej parametry; na przykład dopuszczalne są zapisy nadające jej charakter odpowiedzialności solidarnej, podnoszące bądź obniżające jej wysokość, zmieniające jej zakres czasowy (zob. art. 5 pkt 2 i art. 13 pkt 1 ustawy o spółdzielniach produkcyjnych);

f) **obciąża wyłącznie osoby funkcjonujące w spółdzielni w charakterze jej członków**; w odróżnieniu wszakże od sytuacji w spółce z u.o., do statutu spółdzielni można wprowadzić ze skutkiem zewnętrznym odmienne reguły.

IV. REGULACJA ODPOWIEDZIALNOŚCI UCZESTNIKÓW W GRANICACH NIEWNIESIONEGO WKŁADU

1. Uwagi wstępne

Trzeba przyjąć, że odpowiedzialność zewnętrzna w granicach niewniesionego wkładu obciąża uczestników spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, spółek z uzupełniającą odpowiedzialnością i spółek akcyjnych. Rzecz nie podlega dyskusji z uwagi na wyraźne rozstrzygnięcia zawarte przede wszystkim w art. 87 pkt 1 ust. 2, art. 87 pkt 1 ust. 2 w zw. z art. 95 pkt 3 i art. 96 pkt 1 ust. 2 GK. Sprawa nie jest natomiast tak oczywista, jeśli chodzi o *wkładczików* w spółkach komandytowych i członków spółdzielni produkcyjnych. Ani bowiem w Kodeksie cywilnym Federacji Rosyjskiej, ani w innych aktach normatywnych nie ma klarownych rozwiązań w tym zakresie.

2. Odpowiedzialność udziałowca za zobowiązania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością

Wspólnicy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, którzy nie wnieśli pełnych wkładów, ponoszą solidarną odpowiedzialność za zobowiązania spółki w granicach wartości niewniesionej części wkładu każdego z nich (art. 87 pkt 1 ust. 2 GK, art. 2 pkt 1 ust. 2 ustawy o sp. z o.o.). Ponieważ prawodawca ogranicza się do powyższej formuły i w żadnym miejscu nie podejmuje próby jej

²² W istocie jednak sprawa odpowiedzialności członków spółdzielni jest bardziej skomplikowana. Rzecz w tym, że ustawa o spółdzielniach produkcyjnych nie określa górnej granicy odpowiedzialności członków, odsyłając w tym zakresie do statutów spółdzielni. Jeżeli zatem statut konkretnej spółdzielni nie będzie zawierał zapisu co do zakresu odpowiedzialności członków, to – nie bez pewnych racji – można twierdzić, że odpowiadają oni w sposób nieograniczony.

rozwiniecia, zatem wypada przyjrzeć się uważniej przynajmniej niektórym jej fragmentom.

a) Interesująca nas odpowiedzialność na charakter **względny** w tym sensie, że obciąża tylko tych wspólników, którzy nie wnieśli (nie wnieśli w całości) wkładów do kapitału statutowego; chodzi zatem o sytuacje, w których kapitał statutowy nie został w pełni pokryty. Naturalnie, jeżeli wszyscy wspólnicy wnieśli w całości swoje wkłady (co oznacza, że kapitał statutowy został w pełni pokryty), przedmiotowa odpowiedzialność nie wchodzi w grę.

b) Jako że prawo przewiduje zasadę kumulacji kapitału statutowego spółki z o.o., omawiana odpowiedzialność wspólników ma związek z art. 90 pkt 3 GK i art. 16 ustawy o sp. z o.o., a także z odpowiednimi postanowieniami dokumentów założycielskich spółki (umowy założycielskiej – art. 16 pkt 1 ustawy o sp. z o.o.). Mając na uwadze dwie podstawowe okoliczności, a mianowicie tę, iż nie ma wymogu opłacenia (choćaby w minimalnej części) kapitału statutowego przez każdego wspólnika w momencie rejestracji spółki²³ (por. z art. 73 pkt 2 i art. 109 pkt 2 GK) oraz tę, iż kapitał statutowy podlega pełnej opłacie – w porządku określonym umową założycielską – w ciągu pierwszego roku działalności spółki (art. 90 pkt 3 zd. 2 GK i art. 16 pkt 1 ust. 1 zd. 1 ustawy o sp. z o.o.), trzeba skonstatować, że fakt niewniesienia (niewniesienia w całości) wkładu przez wspólnika może stanowić naruszenie przepisów prawa (postanowień umowy założycielskiej), ale może też takim naruszeniem nie być. Wszakże nawet wtedy, gdy wspólnik spółki z o.o. uchyla wymogom ustawy (umowy założycielskiej) w punkcie dotyczącym wniesienia wkładu, mamy wyłącznie do czynienia z aktem godzącym w porządek publiczny, w prawa pozostałych wspólników (stron umowy założycielskiej), wreszcie w prawa samej spółki (podmiotu będącego rezultatem umowy założycielskiej), natomiast pozostającym bez związku z jej wierzycielami. Jeśli dodać do tego, że wspólnicy, którzy nie wnieśli wkładów (nie wnieśli ich w całości) w każdym przypadku odpowiadają nie za własne zobowiązania, ale za zobowiązania innego podmiotu – spółki, to nie ma wątpliwości co do tego, że taka odpowiedzialność **nie opiera się na zasadzie winy**²⁴.

c) Przewidziana w art. 87 pkt 1 ust. 2 GK i w art. 2 pkt 1 ust. 2 ustawy o sp. z o.o. odpowiedzialność wspólników za zobowiązania spółki ma charakter zewnętrzny, co oznacza, że jest to odpowiedzialność wobec osób trzecich (wobec wierzycieli spółki). Ponieważ przepisy nic nie mówią o jej subsydiarności w stosunku do odpowiedzialności samej spółki, zaś subsydiarność wchodzi w grę tylko wtedy, gdy wynika z ustawy, innych aktów prawnych, względnie z warunków zobowiązania (art. 399 pkt 1 ust. 1 GK), zatem mamy tu do czynienia z odpowiedzialnością **pierwotną**. Ergo wierzyciel spółki z o.o. może jednocześnie (a nie po kolei) pociągnąć do odpowiedzialności i samą spółkę, i jej wspólników.

²³ Nie należy wszakże zapominać, że zgodnie z art. 90 pkt 3 zd. 1 GK (por. też art. 16 pkt 2 ustawy o sp. z o.o.) kapitał statutowy powinien być opłacony przez wspólników przynajmniej w połowie w momencie rejestracji spółki.

²⁴ Odróżnia to omawiany przypadek od sytuacji, w której odpowiedzialność wspólników spółki z o.o. za jej zobowiązania opiera się na zasadzie winy (zob. art. 105 pkt 2 ust. 3 GK, art. 6 pkt 3 ust. 3 ustawy o sp. z o.o.).

d) O ile spółka z o.o. odpowiada za własne zobowiązania całym swoim majątkiem, o tyle odpowiedzialność wspólników, którzy nie wnieśli (nie wnieśli w całości) wkładów do kapitału statutowego ma charakter **ograniczony** – łącznie (co jest szczególnie istotne dla wierzycieli spółki z o.o.) jej górną granicę wyznacza suma wartości niewniesionych wkładów, natomiast dla pojedynczego wspólnika zamyka się ona ostatecznie w granicach wartości niewniesionej przez niego samej części wkładu.

e) Co do zasady (zob. art. 322 pkt 1 GK), paralelna odpowiedzialność spółki z o.o. i jej wspólników (traktowanych jako całość) ma charakter **podzielny** (nie ma solidarności między spółką i wspólnikami)²⁵. Dłużnicy nie są jednak zobowiązani świadczyć na rzecz wierzyciela spółki w częściach równych (zob. art. 321 GK); wielkość świadczeń spółki i wspólników (traktowanych jako całość) pozostaje do siebie w relacji wyznaczonej wartością całego majątku spółki i sumą wartości niewniesionych przez wspólników wkładów.

f) Solidarność występuje natomiast między samymi wspólnikami (wyraźnie wskazuje na nią art. 87 pkt 1 ust. 2 GK i art. 2 pkt 1 ust. 2 ustawy o sp. z o.o.). Jeżeli zatem wkładów nie wniosło (nie wniosło w całości) kilku wspólników, odpowiadają oni **solidarnie**. W sytuacji, gdy tylko jeden z nich zaspokoił wierzyciela spółki, może on wystąpić z roszczeniami regresowymi do pozostałych. Określenia rozmiarów regresów dokonuje się mając na uwadze wartości niewniesionych wkładów na kapitał statutowy. Mówiąc precyzyjniej, odpowiedzialność konkretnego wspólnika jest równa iloczynowi wartości dokonanego przez wspólników na rzecz wierzyciela spółki świadczenia (pierwszy czynnik) i proporcji, w jakiej pozostaje wartość niewniesionego przez wspólnika wkładu do ogólnej wartości niewniesionych wkładów (drugi czynnik). Rzecz jasna, jeśli wkładu (jego części) nie wniósł jeden tylko z wielu wspólników bądź jedyny wspólnik, problem solidarności się nie pojawia, a to ze względu na brak wielości podmiotów po stronie długu.

3. Odpowiedzialność udziałowca za zobowiązania spółki z uzupełniającą odpowiedzialnością

Rozwiązanie przyjęte w art. 87 pkt 1 ust. 2 GK i art. 2 pkt 1 ust. 2 ustawy o sp. z o.o. dotyczy także wspólników spółki z uzupełniającą odpowiedzialnością. Jak bowiem wynika z art. 95 pkt 3 *in principio* GK, do spółki z u.o. stosuje się postanowienia Kodeksu o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością.

Chociaż w art. 95 pkt 3 GK wyraźnie mówi się o stosowaniu do spółki z u.o. tylko tych postanowień o spółce z o.o., które zawarte są w Kodeksie (tj. art. 87-94), to trzeba przyjąć, że należy do niej stosować także przepisy ustawy o sp. z o.o. (stąd przywołanie w poprzednim akapicie także art. 2 pkt 1 ust. 2 tej ostatniej). Odmienne podejście jest nie do zaakceptowania, albowiem oznaczałoby (jeśli mieć na uwadze, że Kodeks normuje spółkę z o.o. w sposób

²⁵ Sprawa nie jest jednak całkiem oczywista. Nie bez pewnej słuszności można bowiem twierdzić (powołując się na art. 322 pkt 2 GK), że także między spółką i wspólnikami (a nie tylko między samymi wspólnikami) mamy do czynienia z solidarnością.

bardzo ogólny), że wiele kluczowych kwestii związanych ze statusem spółki z u.o. pozostaje poza zakresem zainteresowania prawodawcy (poza zakresem regulacji prawnej).

4. Odpowiedzialność akcjonariusza za zobowiązania spółki akcyjnej

Akcjonariusze, którzy nie w pełni opłacili akcje, ponoszą solidarną odpowiedzialność za zobowiązania spółki akcyjnej w granicach nieopłaconej części wartości należących do nich akcji (art. 96 pkt 1 ust. 2 GK i art. 2 pkt 1 ust. 3 ustawy o sp. akc.). Powyższa regulacja przypomina rozwiązanie przyjęte w art. 87 pkt 1 ust. 2 GK i art. 2 pkt 1 ust. 2 ustawy o sp. z o.o. W konsekwencji należy uznać, że na jej gruncie odpowiedzialność akcjonariusza za zobowiązania spółki ma charakter względny, pozostaje bez związku z jego winą, jest pierwotna i ograniczona. Ponadto, akcjonariusz nie odpowiada solidarnie ze spółką i odpowiada solidarnie z innymi akcjonariuszami.

5. Problem odpowiedzialności komandytariusza za zobowiązania spółki komandytowej

Kwestia odpowiedzialności zewnętrznej (za zobowiązania spółki wobec jej wierzycieli) komandytariusza w przypadku niewniesienia przez niego wkładu budzi zupełnie zasadnicze kontrowersje. W doktrynie prezentowane są w tym zakresie dwa stanowiska. W tradycyjnym ujęciu przyjmuje się – w oparciu o regułę ogólną z art. 82 pkt 1 GK – że komandytariusze nie odpowiadają za zobowiązania spółki (poza wyjątkami przewidzianymi w art. 56 pkt 3 ust. 2 i w art. 82 pkt 4 ust. 2 GK²⁶), *ergo* wierzyciele tej ostatniej nie mogą kierować swoich roszczeń do majątków osobistych komandytariuszy. Jeżeli np. *wkładczik A* wniósł do spółki wkład w wysokości 100 000 RUB, a spółka w trakcie swojej działalności poniosła znaczące straty, to *A* może stracić wniesiony wkład. Nie można tu jednak mówić o jego odpowiedzialności do wysokości wnoszonej kwoty, lecz jedynie o ryzyku związanym z uczestnictwem w spółce. Jeśli natomiast *A* nie wniósłby do kapitału wkładowego umówionych 100 000 rubli, wówczas z roszczeniem do niego (o wniesienie wkładu) mogłaby wystąpić jedynie spółka. Komandytariusz *A* nadal pozostawałby poza zasięgiem wierzycieli *towarzystwa na wierz*²⁷.

W ostatnim czasie poddaliśmy w Rosji pod dyskusję odmienną od tradycyjnej propozycję podejścia do problemu odpowiedzialności komandytariusza. Naszym zdaniem, na szczególną uwagę zasługuje sytuacja, w której w momencie pociągnięcia spółki do odpowiedzialności przez jej wierzyciela, komandytariusz wniósł dopiero część umówionego wkładu. Jest to całkowicie możliwe, jako że umowy o uczestnictwie komandytariusza w spółce w rozmaity sposób określają

²⁶ Zob. wyżej rozważania prowadzone w punkcie III. 2.

²⁷ Tak m.in. E. A. Suchanow, op. cit., s. 120; J. P. Swit, w: *Kommentaryj k Graždanskomu kodeksu Rossijskoj Fiedieracii, czasti pierwoj*, red. W. P. Mozolin, M. H. Malieinoj, Moskwa 2006, s. 197; M. J. Tichomirow, *Uczriediteliwnie dokumenty juridiczeskich lic*, Moskwa 2005, s. 62. Ta tradycyjna koncepcja została także przedstawiona na gruncie polskim – zob. L. Moskwa, V. V. Rovnyy, *Regulacja cywilnoprawna działalności gospodarczej w Federacji Rosyjskiej*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2005, nr 10, s. 14.

porządek wnoszenia wkładów. W przedmiotowej sytuacji komandytariusz ryzykuje tym majątkiem, który przekazał spółce na własność, natomiast do wysokości niewniesionego wkładu – ponosi odpowiedzialność. Ta ostatnia teza jest naturalnie aktualna tylko o tyle, o ile chodzi o odpowiedzialność *wkładczyka* za zobowiązania spółki wobec jej wierzycieli. Zasadniczo odmiennie przedstawia się sytuacja w relacjach komandytariusz – spółka komandytowa, tj. za swoje zobowiązania wobec spółki komandytariusz odpowiada własnym majątkiem bez ograniczenia i niezależnie od wartości wniesionego (niewniesionego) wkładu.

Za naszą propozycją przemawia kilka argumentów. Najistotniejszy sprowadza się do konstatacji, że o odpowiedzialności wspólnika do wysokości nieopłaconej części wkładu (wartości akcji) mówi się w przepisach o spółkach kapitałowych (zob. art. 87 pkt 1 ust. 2 i art. 96 pkt 1 ust. 2 GK), a między komandytariuszem w spółce komandytowej i wspólnikiem w spółce kapitałowej jest – co nie budzi kontrowersji – wiele wspólnego (por. art. 82 pkt 1, art. 87 pkt 1 *in fine* i art. 96 pkt 1 *in fine* GK, a nadto zob. np. wspólne postanowienia zawarte w art. 66 pkt 4 ust. 2-4 GK)²⁸.

6. Problem odpowiedzialności członka spółdzielni produkcyjnej za jej zobowiązania

Zarówno w art. 107-112 GK (paragraf 3 tytułu 4, noszący nazwę „Spółdzielnie produkcyjne”), jak też w ustawie o spółdzielniach produkcyjnych nie ma przepisów analogicznych do art. 87 pkt 1 ust. 2 GK i art. 96 pkt 1 ust. 2 GK, traktujących o solidarnej odpowiedzialności uczestników spółek kapitałowych (także spółki z o.o. – w zw. z art. 95 pkt 3 GK) w razie niewniesienia wkładów czy nieopłacenia akcji. W tym punkcie prawodawca zdaje się w pełni na decyzję ogólnego zgromadzenia członków spółdzielni, przyjmując, iż statut powinien zawierać postanowienia o odpowiedzialności tych ostatnich „za naruszenie obowiązku wniesienia udziałów” (art. 108 ust. 2 GK)²⁹.

V. REGULACJA ODPOWIEDZIALNOŚCI SPÓŁEK-MATEK ZA ZOBOWIĄZANIA SPÓŁEK-CÓREK³⁰

Wspólnik spółki kapitałowej odpowiada za dane zobowiązanie spółki wobec jej wierzyciela solidarnie z nią samą, jeżeli zaistnieją łącznie następujące

²⁸ Przedmiotową koncepcję wraz z uzasadnieniem przedstawiliśmy w opracowaniu *Towarzystwo*, s. 112-113 oraz szeroko w opracowaniu *Kilka uwag*, s. 482-484. Inspirujące były wszakże już wcześniejsze wypowiedzi (należy żałować, że nazbyt lakoniczne) w tym zakresie – zob. przede wszystkim G. F. Szierszeniewicz, *Uczebnik handlowego prawa* (po wyd. 1914 g.), Moskwa 1994, s. 136, a także T. E. Abovaja, A. J. Kabałkin, *Kommentarij k Graždanskomu kodeksu Rossijskoj Fiedieracii, cząści pierwszej*, Moskwa 2004, s. 241, 242 i 245; T. W. Kaszanina, *Korporatiwnoie prawo (prawo choziajstwennych towariszczestw i obszczestw)*, Moskwa 1999, s. 169.

²⁹ Wypada zaznaczyć, że zgodnie z art. 109 pkt 2 GK nie mniej niż dziesięć procent udziału członek spółdzielni powinien wnieść do spółdzielni do daty jej rejestracji, pozostała zaś część – w ciągu roku od momentu rejestracji.

³⁰ Spółka kapitałowa ma status spółki-córki, jeśli inna spółka kapitałowa bądź osobowa (spółka-matka) – w oparciu o dominujący udział w kapitale statutowym tej pierwszej, albo w związku z zawartą pomiędzy nimi umową, albo w inny sposób – ma możliwość wpływania na podejmowane przez nią (spółkę-córkę) decyzje; zob. art. 105 pkt 1 GK, art. 6 pkt 2 ustawy o sp. z o.o., art. 6 pkt 2 ustawy o sp. akc.

przesłanki: a) wspólnik ma status spółki-matki, a spółka kapitałowa status spółki-córki, co daje mu możliwość wpływania na jej decyzje, b) spółka kapitałowa (spółka-córka) wykonuje wiążącą dla niej instrukcję pochodzącą od wspólnika (spółki-matki), c) realizacja instrukcji polega na dokonaniu czynności, która jest źródłem interesującego nas (danego) zobowiązania spółki kapitałowej (spółki-córki) (zob. art. 105 pkt 2 ust. 2 GK, art. 6 pkt 3 ust. 2 ustawy o sp. z o.o., art. 6 pkt 3 ust. 2 zd. 1 ustawy o sp. akc.). Powyższe uregulowanie trzeba interpretować w przypadku spółki akcyjnej, mając na względzie art. 6 pkt 3 ust. 2 zd. 2 ustawy o sp. akc. Zgodnie z tym przepisem spółce-matce przysługuje prawo do wydawania spółce-córce obowiązujących ją instrukcji tylko w przypadku, gdy prawo to zostało przewidziane w umowie ze spółką-córką lub w jej statucie.

VI. ZAKOŃCZENIE

Zamiarem autorów było przedstawienie – w sposób ogólny – najważniejszych kwestii związanych z odpowiedzialnością uczestników korporacyjnych organizacji komercyjnych za ich (organizacji) zobowiązania. Chodziło więc w istocie jedynie o wprowadzenie do przedmiotowej problematyki. Opracowanie przygotowano, pragnąc z jednej strony unaocznić potencjalnym uczestnikom *priedprinimatieliej* skalę ryzyka (zakres odpowiedzialności), na jakie się narażają wstępując w ich struktury, z drugiej zaś – wskazać kontrahentom rosyjskich korporacyjnych organizacji komercyjnych (zatem także coraz częściej przedsiębiorcom polskim) gwarancje wypłacalności tych ostatnich, czy też – mówiąc inaczej – podmioty (i masy majątkowe) odpowiadające za ich zobowiązania.

Takie podejście stało się źródłem dwojakiego rodzaju ograniczeń. Po pierwsze, zrezygnowano z bardzo pogłębionej analizy omawianych uregulowań³¹. Po drugie, pominięto kilku przypadków odpowiedzialności uczestników, tych mianowicie, które mają charakter wybitnie ekstraordynaryjny³². Naturalnie, zaznaczone luki należałoby uzupełnić, to jednak znacznie już wykracza – z uwagi na dopuszczalne rozmiary publikacji – poza ramy niniejszego opracowania.

*Dr hab. Leopold Moskwa jest profesorem
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.*

*Prof. dr Valery V. Rovnny jest pracownikiem
Państwowego Uniwersytetu w Irkucku.*

³¹ W czego następstwie na przykład: a) nie podjęto próby udzielenia odpowiedzi na pytanie o to, jak zapobiec praktycznie nieograniczonej odpowiedzialności udziałowca w spółce z u.o., wówczas gdy dokumenty założycielskie ustalają wskaźnik odpowiedzialności na bardzo wysokim poziomie, b) nie starano się ustalić, czy wierzyciel spółki z u.o. może domagać się (na podstawie art. 95 pkt 1 zd. 1 GK) od udziałowca zaspokojenia swojego roszczenia także ponad wysokość wielokrotności wkładu tego udziałowca, c) nie sprecyzowano, jak odnieść się do przypadku, gdy statut spółdzielni nie zawiera zapisu co do zakresu odpowiedzialności jej członków, d) nie roztrząsano wątpliwości pojawiających się wokół tezy o podzielnej odpowiedzialności udziałowca w spółce z o.o. (art. 87 pkt 1 ust. 2 GK) i akcjonariusza w spółce akcyjnej (art. 96 pkt 1 ust. 2 GK) w związku z brzmieniem art. 322 pkt 2 GK.

³² Chodzi o przypadki określone w art. 56 pkt 3 ust. 2, art. 105 pkt 2 ust. 3 GK, art. 3 pkt 3, art. 6 pkt 3 ust. 3, art. 15 pkt 2 ust. 3 ustawy o sp. z o.o., art. 3 pkt 3, art. 6 pkt 3 ust. 3 ustawy o sp. akc.

LIABILITY OF THE MEMBERS OF COMMERCIAL CORPORATE ORGANISATIONS UNDER RUSSIAN LAW

Summary

A comprehensive analysis of the liability of members of the Russian Federation of commercial corporate organisations for the obligations of those organisations requires focusing on three sets of rules: 1) the basic rules which usually determine the issue of the liability of the members of a given commercial organisation for its obligations, 2) the rules that deal with the liability of members within the frames of the contributions that have not been actually made, 3) the rules that pertain to the liability of parent companies for the obligations of their daughter companies.

Without a shadow of a doubt, the first set of rules is of a primary character. Relying on the main of those rules, one may conclude that the liability of partners in general partnerships and members of limited liability companies and joint-stock companies is rather standardised – partners in general partnerships have unlimited liability, i.e. are liable with their all property, for the obligations of a partnership, while shareholders are not at all liable for the obligations of companies. It is interesting to note that in a limited partnership, general partners are liable for the obligations of a partnership pursuant to the same rules as partners in general partnerships. Specific rules do not determine, however, the issue of liability of the limited partners. In connection therewith – based on the general rule – one should conclude that limited partners are not liable for the obligations of a partnership and, hence, the creditors of the latter may not direct their claims towards the personal estate of the limited partners. A rather unique situation exists in companies with supplementary liability and producer's co-operatives, the participants of which (members or partners) are liable for the obligations of the organisation in a limited manner: in companies with supplementary liability – up to the level determined in the incorporation documents, which is based on the multiplication of the contributions made, and in the producer's co-operatives – up to the level determined in the Act on the Producer's Co-operatives and in the statutes of a given co-operative.